

Digitális bölcsészet 2014-ben

(*Digital Humanities 2014*

https://dh2014.files.wordpress.com/2014/07/dh2014_abstracts_proceedings_07-11.pdf)

I. A digitális bölcsészet ma

A bölcsészettudományokban egyre nagyobb teret kap a digitális eszközök alkalmazása: a források elektronikus rögzítése és különféle korpuszok, gyűjtemények, archívumok létrehozása. Az *International Conference of the Association for Literary and Linguistic Computing and Association for Computers and the Humanities* és az *International Conference of the Alliance of Digital Humanities Organizations* égisze alatt 2014-ben Lausanneban rendezték meg a digitális bölcsészet legrangosabb nemzetközi konferenciáját. A konferenciakötet ugyan rövidített tanulmányokat tartalmaz, de a terjedelme így is közel hatszáz oldalnyi, amely átfogja e tudományterület legjavát. A szövegtörzseket feldolgozó kutatások dominálnak: a szépirodalmi szövegekhez köthető vizsgálatok bár jelentős szerephez jutnak, de a filozófia, régészet, történe-

lem, sőt még a vizuális, hangzó és tárgyi kultúrához tartozó projektek is képviseltetik magukat.

Míg hazánkban számos esetben a digitális feldolgozások megrekednek a különféle, de mégis jobbra csak a célzott szökeresésen alapuló szövegtörzsek kialakításán vagy valamiféle egyszerűbb rendszerezés kialakításával történő adatbázisok létrehozásán, egyúttal a kutatóra bízva, hogy mi módon, milyen célokra tudja felhasználni az adott korpuszt, addig Nyugat-Európában, az Egyesült Államokban és az e tekintetben nagyhatalomnak számító Ausztráliában mindez csak alapot jelent azokhoz az informatikai támogatású vizsgálatokhoz, amelyek korszakalkotó eredményekkel képesek gazdagítani a bölcsészettudományokat. Bár a nagy méretű szövegtörzsek létrehozásával gyorsabbá, eredményesebbé vált a kutatás, könnyebben elérhetőek a szövegek, azonban több esetben az új típusú digitális forrásanyag feldolgozásához megfelelő módszertan kialakítására ezidáig kevesebb figyelem jutott. A más szakterületeken hatékonyan alkalmazott eljárások adaptálása a bölcsészettudományi kutatásokban olyan módszertani újítást jelent, amely a korábbiakhoz képest merőben új megvilágításba helyezi az eddig elért eredményeket, és azoknak a területeknek a kutatására is lehetőséget teremt, amelyeket ezidáig pontatlanul, manuális eszközökkel, időigényesen vagy egyáltalán nem lehetett elvégezni. Azzal, hogy a folyó szöveg olvasásához igazodó feldolgozásmód mellett informatikai eszközök alkalmazásával módunk van más struktúrába helyezve, más csomópontokat kiemelve is elemezni nagy terjedelmű szövegeket, új módszertant teremtünk a bölcsészeti kutatásokhoz. A nagyobb múlttal és több tapasztalattal rendelkező kutatócsoportok már felismerték, hogy pusztán a digitális közzététel még nem elegendő a várva várt eredményekhez – ahhoz a módszertani szemléletváltás is szükségeltetik. A konferenciakötet jelentősebb átfogó témaköreinek a bemutatását azzal a céllal teszem, hogy a hazai kutatóközösség is ötletekkel

gazdagodhassék és inspirációt meríthessen a jövőbeni eredményes kutatásokhoz.

II. Kutatott területek

1. Szerzőségi kérdések

A digitális bölcsészet egyik legnagyobb figyelemnek örvendő és leglátványosabb eredményekkel kecsegtető területe kétségtelenül a szerzőségi vizsgálat – a konferenciakötet több tanulmánya is foglalkozik e kérdéssel. Az irodalomtörténeti, filológiai kutatások egyik kulcsfontosságú területe az eltérő szerzőségű szöveghelyek minél pontosabb feltárása. Ezeket a vizsgálatokat jelentős mértékben segíti az informatikai eszköztár is. Számítógépes eszközök alkalmazásával nemcsak 20. századi, hanem korábbi, történeti szövegeket vizsgálva is számottevő eredményekről olvashatunk a kötetben (pl. Tomoji Tabata: *Stylometry of Collaborations: Dickens, Collins and their collaborative writings*). A számítógépes támogatású szerzőségi vizsgálat nemcsak az irodalomtörténészek számára alkalmazható eljárás mód különösen a nagyobb terjedelmű életművek szövegkritikai munkálatai során, hanem ez a módszer minden olyan esetben is segítség, amikor a "beszélőt" identifikálni szeretnénk szó- és szövegvizsgálattal (John Noecker Jr: *Active Authentication through Psychometrics*). Az írói álnév alatt publikáló J.K. Rowling valós szerzőségét (egy oxfordi nyelvész segítségével) felfedő Patrick Juola e vizsgálat során kialakított módszer tanát is bemutatja a kötet – mások számára is elérhető konkrét alkalmazások ismertetésével (Patrick Juola: *The Rowling Case: A Proposed Standard Analytic Protocol for Authorship Questions*).

2. Stilometriai vizsgálatok

A különféle stilometriai eljárásokkal a szövegtérkések és -egyezések elemzése révén új összefüggéseket tárhatunk fel. Így például *James O'Sullivan*, *Katarzyna Bazarnik*, *Maciej Eder* és *Jan Rybicki* a klaszterezést, a szógyakoriságot és a szöveghasonlóságokat vizsgálva elemzi *Joyce* főművében a szereplők kapcsolati hálóját, amellyel a kutatók újraértelmezik az eddigi irodalomtörténeti téziseket. A konferenciakötet számos tanulmányában találkozhatunk hasonló típusú szövegelemzésen alapuló szereplői karaktervizsgálattal, mint ahogy ennek analógiájára a különböző szerzői életműveknek a szókinccsen alapuló összevetésével is. Így az alkotói hatások a művekből származó adatokkal is alátámaszthatók.

3. Szövegkiadások

A forrásszövegek digitális közzététele részint a történeti kéziratok felismertetését (főként a 16. századtól kezdődően), részint a jegyzetekkel ellátott, a szövegvariánsokat is közlő és a tárgyi jegyzeteket is bemutató kritikai kiadások számítógépes feldolgozását érinti. A konferenciakötet több kézirat-digitalizálási műhely módszeréről is számot ad, ezek között nyílt forrású alkalmazások is elérhetők (*Matthew Christy*, *Todd Samuelson*, *Katayoun Torabi*, *Bryan Tarpley*, *Elizabeth Grumbach*: *Book History and Software Tools: Examining Typefaces for OCR Training in eMOP*). A kritikai kiadások különösen a szövegvariánsok láttatásával és a tárgyi jegyzetekben lévő adatok rendszerezésével (bibliográfiai, nyelvi-grammatikai, filológiai, tematikus, névtani stb. szempontok alapján) nyújthatnak többet a kutatók számára a könyvformátumban megjelent kiadásokkal szemben (pl. *Alexei Lavrentiev*: *BFM Collection – Open-Source Digital Editions of Medieval French Texts*).

4. Szótárak

Megújulni látszanak a digitális szótári munkák elsősorban azzal, hogy a szavak immár nemcsak egy-egy szócikkbe sűrítetten az adott szóra vonatkozó információhalmazt közvetítik, hanem az informatikai eszközöknek köszönhetően képesek láttatni ezen keresztül a szókészlet egészét és más szavakhoz kötődő tartalmi kapcsolataikat is. Az írói szókinccsfeldolgozás mellett (*Masahiro Hori*, *Osamu Imahayashi*, *Tomoji Tabata*, *Keisuke Koguchi*, *Miyuki Nishio*, *Kiyonori Nagasaki*: *The Development of The Dickens Lexicon Digital and its Practical Use for the Study of Late Modern English*) a köznyelvi értelmezések megadásának újabb irányvaival is találkozhatunk (*Marc Alexander*, *Jean Anderson*, *Alistair Baron*, *Fraser Dallachy*, *Christi-an Kay*, *Scott Piao*, *Paul Rayson*: *Metaphor, Popular Science and Semantic Tagging: Distant Reading with the Historical Thesaurus of English*).

5. Speciális alkalmazások

A speciális irodalomtörténeti kutatások számára készített metrikai repozitóriumok összeállítása új eredményekkel kecsegtet. Az adatszerű elemzéseknek eredményeképpen megdőlni látszik Yeats verseléséről eddig elfogadott nézet (*Michael Cade-Stewart*: *Mining poetic rhythm: using text-to-speech software to rewrite English literary history*), de egy speciális metrikai ontológia létrehozása is eddig nem elemzett verstani jelenségek kutatására

ad lehetőséget (*Elena González-Blanco, Levente Seláf, María Gimena Del Rio Riande, Clara Isabel Martínez Cantón, María Dolores Martos Pérez: Building a metrical ontology as a model to link digital poetic repertoires*). Nagy terjedelmű szövegkorpuszok feldolgozása során a különféle gyakorisági listák mellett szemantikai kategóriák kialakításával még nem vizsgált elemzési szempontok alakíthatók ki. A 18. századi angol irodalmi szövegkorpust ezzel az eljárással kutató stanfordi csoport a kapott adatok alapján eddig meg nem választott műfaj történeti kérdéseket tisztáz (*Mark Algee-Hewitt, Laura Eidem, Ryan Heuser, Anita Law, Tanya Llewellyn: The Cryptic Novel: A Computational Taxonomy of the Eighteenth-Century Literary Field*).

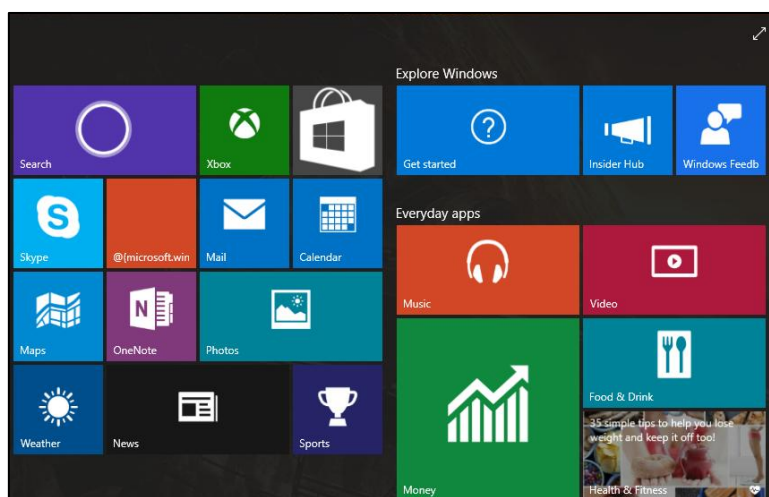
III. Összegzés

A konferenciakötet írásaiból néhány példát emeltem ki, hogy a nagyobb tematikus egységeket e tanulmányok segítségével mutathassam be. A tömör, lényegretörő tanulmány szövegek mellett a hivatkozott bibliográfia koncentrált volta is figyelemre méltó. Az egyre nagyobb energiával folyó digitalizálási projektek hazánkban jobbra megrekednek a digitális tartalmak különféle módú rögzítésén, és a kutatók elenyésző keresési opcióval tudnak csak élni a megfelelő adatok eléréséhez. E konferenciakötet egyrészt felhívja a figyelmet a digitalizálás során kialakítandó tervezési folyamatokra, másrészt arra a tengernyi lehetőségre, új lehetséges kutatási eredmények tárházára, amelyet a puszta adattárolási előnyökön túlmenően rejt az elektronikus szöveg – különösen akkor, ha az adatokat a megfelelő szakmai kompetenciával elemezzük.

(Kiss Margit
MTA BTK Irodalomtudományi Intézet)

Windows 10 – egyelőre nem telepíthető programok SD-kártyákra

Az elsősorban a táblagépeket használóknak fontos funkció csak később lesz elérhető.

A Windows Insider Forum bejegyzései között bukkant fel a téma, hogy vajon az új operációs rendszer alatt lehetőség lesz arra, hogy az alkalmazásokat akár SD-memóriakártyákra is fel lehessen telepíteni. A válasz nemleges volt. A funkció eredetileg már ebben a kiadásokban megjelent az „Új alkalmazások tárolása...” nevű menüpont, amely azonban használhatatlan volt. A fórumban megjelent kérdésekre Bhavya Kashyap, a Microsoft illetékes programmenedzsere reagált. A szakember elmondta, hogy a funkció egy későbbi időponttól lesz elérhető, mert nem volt elég kiforrott és ezért a fejlesztést nem tudták időben lezárni, de tisztában van azzal, hogy sokan várnak erre a lehetőségre. Ugyanakkor Bhavya Kashyap hozzátette, hogy a csúszás kizárólag az operációs rendszer asztali változatait érinti, a mobil verzió támogatni fogja az alkalmazások SD-memóriakártyákra való telepítését.

A Neowin szerint a funkció októbertől lesz hozzáférhető, akkor érkezik ugyanis elvileg a Windows 10 első nagyobb frissítése, amelynek kódneve Threshold Wave 2 lesz. (Threshold volt a Windows 10 eredeti kódneve.) Ugyanakkor az elsődleges cél a frissítés alkalmával az operációs rendszer további optimalizálása és stabilizálása lesz.

/Forrás: <https://sg.hu/cikkek/113695/windows-10-egyelore-nem-telepithetok-programok-sd-kartyakra/>

(B. Bné)

Pályázati felhívás!

A PUBLIKA Magyar Könyvtári Kör és a Magyar Női Unió

pályázatot hirdet

Élet-Képes Példatár II. címmel

A pályaművekben a kiemelkedő alkotásokat, tudományos eredményeket létrehozó nők munkásságának leírását várjuk. A pályamű lehet saját élettörténet, de szólhat másokról, jelen és múltbeli személyekről, eseményekről is, vagy lehet az alkotóval készült interjú.

A pályaművek formai követelményei:

A pályázat min. 1, max. 5 oldal hosszúságú lehet. Tartalmazzon egy címet és egy rövid bevezetőt. Jól tagolt és olvasmányos legyen, képekkel, fotókkal illusztrálva. A történetben szereplő valóságos nevek, fotók és képek használatára vonatkozóan a pályázónak nyilatkozatot kell tennie, hogy hozzájárul a nyilvános fórumokon való közzétételhez.

Nevezési feltételek:

Egyének és közösségek is pályázhatnak korhatár nélkül. Nevezni nem csak saját alkotással lehet, személyenként több pályázat is beadható.

A pályaműveket elektronikus vagy hagyományos formában kell beküldeni az alábbi címekre:

elektronikusan: publikamkk@t-online.hu vagy sajto@mnunio.hu

postán: Publika Magyar Könyvtári Kör, 1032 Budapest, Bécsi út 193. vagy

Magyar Női Unió, 1016 Budapest, Tigris u. 3.

Az e-mailben beérkezett pályaművekről visszajelzést küldünk. Pályázatokat nem postázunk vissza! Nevezési díj nincs!

Beküldési határidő: 2015. december 15.

Eredményhirdetés: 2016. január 15.

A pályaművek elhelyezése: A sikeres pályaművek az **Élet-Képes Példatárba** kerülnek a Publika Magyar Könyvtári Kör (www.publikamkk.hu) és a Magyar Női Unió (www.mnunio.hu) weboldalán.

További információ: Óvári Istvánné ovary.istvanne@gmail.com tel.: 06 30 910-6091
Nagyné G. Pataki Ágnes sajto@mnunio.hu tel.: 06 70 382-5350